

Hrynychutskiy, V. I., Karapetian, E. T., and Pohrishchuk, B. V. *Ekonomika pidpriemstva* [Economics of Enterprise]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2010.

Krushelnitska, O. V., and Melnichuk, D. P. "Upravlinnia personalom [HR Management]". <http://library.if.ua/book/45/3058.html>

Marshall, A. *Printsipy ekonomicheskoy nauki* [The principles of economics]. Moscow: Progress, 1993.

Makarovska, T. P., and Bondar, N. M. *Ekonomika pidpriemstva* [Economics of Enterprise]. Kyiv: MAUP, 2003.

Shkilyov, O. V. and others. *Ekonomika pratsi i sotsialnotrudovi vidnosyny* [Labor Economics and Labor Relations]. Kyiv: Chetverta khvilia, 2008.

Vinogradskiy, M. D., Vinogradska, A. M., and Shkanova, O. M. *Upravlinnia personalom* [HR Management]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2009.

Vorobyov, E. M., Gritsenko, A. A., Kim, M. N., and others. *Ekonomicheskaya teoriya* [The economic theory]. St. Petersburg: Fortuna-Press, 1997.

Рецензент – кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу та менеджменту ЗЕД

Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

Г. В. Мозгова

УДК 330.831.84

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОГО НЕОКОНСЕРВАТИЗМУ: ВІДРОДЖЕННЯ СТАРИХ ЦІННОСТЕЙ У НОВИХ УМОВАХ

ЛОПУХ К. В.

УДК 330.831.84

Лопух К. В. Історія економічного неоконсерватизму: відродження старих цінностей у нових умовах

У статті розкривається сутність економічного неоконсерватизму як провідного напрямку економічної думки, основні положення якого визначають розвиток господарської системи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. Показано його генезу, еволюцію та ключові положення. У статті відображено також основні протиріччя економічного неоконсерватизму, які особливо актуалізувалися у зв'язку із сучасною економічною кризою.

Ключові слова: неоконсерватизм, неолибералізм, економічна свобода, нерівність, критика економічного неоконсерватизму, інституціональні чинники.

Бібл.: 15.

Лопух Ксенія Володимирівна – аспірантка, кафедра історії та теорії господарства, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03068, Україна)

E-mail: xenija.88@mail.ru

УДК 330.831.84

Лопух К. В. История экономического неоконсерватизма: возрождение старых ценностей в новых условиях

В статье раскрывается сущность экономического неоконсерватизма как ведущего направления экономической мысли, основные положения которого определяют развитие хозяйственной системы с конца ХХ – начала ХХІ века. Показано его генезис, эволюция и ключевые положения. В статье также отражены основные противоречия экономического неоконсерватизма, актуальность которых возросла в связи с современным экономическим кризисом.

Ключевые слова: неоконсерватизм, неолиберализм, экономическая свобода, неравенство, критика экономического неоконсерватизма, институциональные факторы.

Библ.: 15.

Лопух Ксения Владимировна – аспирантка, кафедра истории и теории хозяйства, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (пр. Победы, 54/1, Киев, 03068, Украина)

E-mail: xenija.88@mail.ru

UDC 330.831.84

Lopukh K. V. History of Economic Neoconservatism: Revival of Old Values under New Conditions

The article reveals the essence of economic neoconservatism as a leading direction of economic thought, the main provisions of which determine development of the economic system in the end of XX century and in the beginning of XXI century. It shows its genesis, evolution and key provisions. The article also reflects main contradictions of economic neoconservatism, urgency of which has grown due to the modern economic crisis.

Key words: neoconservatism, neoliberalism, economic freedom, inequality, criticism of economic neoconservatism, institutional factors.

Bibl.: 15.

Lopukh Kseniya V. – Postgraduate Student, Department of History and Theory of the Economy, Kyiv National Economic University named after. V. Getman (pr. Peremogy, 54/1, Kyiv, 03068, Ukraine)

E-mail: xenija.88@mail.ru

Неоконсервативна модель економічного розвитку почала домінувати в економічній науці та господарській практиці у середині 1970-х років. Вона прийшла на зміну кейнсіанству, запропонувавши альтернативні державному регулюванню підходи функціонування ринкової економіки на основі дії механізму саморегулювання. Незважаючи на глибокі негативні пертурбації, які випали на долю ринкової економіки за останні тридцять років, існуюча модель організації господарської системи знаходила можливості та шляхи їх

подолання і подальшого розвитку. Разом з тим постає питання, чи можна знайти вихід з поточної кризової ситуації, спираючись на ідеологічний, теоретичний і практичний фундамент економічного неоконсерватизму?

Тому метою статті виступає ретроспективний аналіз неоконсервативної економічної ідеології, положення якої стали основою розвитку провідних західних країн з 70-х років ХХ століття. Виділення ключових аспектів економічного неоконсерватизму, його переваг і недоліків дають можливість глибше зрозуміти сучасну модель функціонування господарської системи.

Гене́за, сутність та особливості економічного неоконсерватизму як цілісної системи поглядів на функціонування ринкового господарства досліджувалися більшою мірою зарубіжними фахівцями, зокрема американськими вченими І. Крістолом та Ф. Фукуямою, які не тільки обґрунтували історичну закономірність та необхідність появи економічного неоконсерватизму, а й позначають його як фундаментальну політико-економічну ідеологію західного суспільства. До відомих дослідників неоконсерватизму можна віднести Б. Кеpeci. Угорський вчений відмічає всеосяжність цієї світоглядної доктрини, проте її характерні риси найбільше проявилися у практичній реалізації, в економічній політиці провідних країн Заходу. Зміст і значення економічного неоконсерватизму розкривають у своїх дослідженнях російські вчені, зокрема Гаджиев К. С., Пияшева Л. І., Пінскер Б. С., Галкін А. А., Рахшмір П. Ю., Худокормов А. Г. Заслужують на увагу праці вітчизняних фахівців, зокрема О. Проценка та В. Лісового. Дослідники зібрали та проаналізували погляди та ідеї провідних представників консервативного мислення, починаючи з XVIII століття. Глибоке розуміння економічного неоконсерватизму дають праці Синякова С. В. і Бодрова В. Г., які розглядають його як економічну філософію, що заклала підґрунтя для існуючої сьогодні господарської системи.

У 30 – 60-ті роки XX ст. економічна політика урядів розвинутих країн формувалася, головним чином, під впливом кейнсіанської теорії, що передбачало активну роль держави в економіці. Зокрема, головним об'єктом регулювання держави виступав сукупний попит, який стимулювався за рахунок збільшення державних закупок, зниження податків або регулювання процентних ставок. Крім того, кейнсіанці заперечували здатність ринкового механізму створити умови досягнення в економіці повної зайнятості, а тому наголошували, що її може забезпечити тільки держава.

Проте, із самого початку свого існування вона була піддана гострій критиці з боку противників втручання держави в економіку, які вказували на існуючі, на їх думку, недоліки теоретичних побудов Кейнса. Втручання держави в усі сфери життя знижувало роль індивіда, свободи вибору, приватної ініціативи, конкуренції, що поступово призводило до уповільнення розвитку суспільства в цілому.

Ще у 1960-х роках американські та англійські вчені, соціологи, політики, зокрема Н. Глейзер, Д. Мойніхен, Ч. Меррей, Д. Белл, М. Тетчер, Р. Рейган та інші, піддавали жорсткій критиці надмірне державне регулювання всіх сфер суспільства у США та Великій Британії, особливо широку соціальну політику, а також спроби за допомогою держави досягти соціальної справедливості. Вони наголошували на тому, що кейнсіанська політика повної зайнятості, яка передбачала стабільний захист, піклування, прагнення підтримати населення викликає викривлення суспільних відносин.

І коли наприкінці 1970-х років проблеми у соціально-політичній сфері посилювалися погіршенням економічної ситуації в провідних державах західного світу (стагфляція, зростання цін на енергоресурси, збиткове

функціонування державних підприємств, підвищення податків для середнього класу), то відповідно почалися пошуки шляхів подолання глибоких структурних диспропорцій, що накопичувалися у суспільстві. Зростання соціальної напруги, збільшення рівня диференціації доходів, з одного боку, та неспроможність урядів проводити ефективну соціально-економічну політику, з іншого, створили передумови для виникнення економічного неоконсерватизму. Квінтесенцією нового типу економічного мислення стало відродження консервативних (визначальна роль моралі, традицій, релігії, сильної держави, влади, ієрархії та нерівності у розвитку суспільства) та ліберальних (економічна свобода, саморегулювання ринкового механізму, індивідуалізм, егоїзм, отримання вигоди у розвитку економічної сфери суспільства) ідей, які сформувалися ще у XVIII столітті.

Становлення сучасного економічного неоконсерватизму відбувалося в рамках останнього як ідеології, загального способу мислення суспільств провідних країн. І. Крістол, виділяючи основні положення економічного неоконсерватизму, наголошує більшою мірою на його ідеологічній складовій. У той же час стабільна економіка виступає міцним фундаментом сильної держави. При цьому стимулювання стійкого економічного зростання має відбуватися шляхом скорочення податкових ставок, яке має забезпечувати зайнятість та дохід середньостатистичному громадянину. Тільки перспектива економічного росту, що дає кожному одночасно однакові можливості для розвитку, може забезпечити демократичним державам легітимність та стабільність. Іншим положенням сучасного неоконсерватизму І. Крістол виділяє націоналізм та патріотизм, особливо у зовнішній політиці. «Патріотизм, – стверджує він, – природне та здорове відчуття, яке має підтримуватися приватними та державними інститутами» [9, с. 173]. Ще одна ключова ідея економічного неоконсерватизму – мораль, пов'язана з традиційними релігійними вченнями (зокрема, протестантизм). Свідченням цьому є думка вченого, що «капіталізм як суспільно-економічний лад зміг вижити за рахунок накопичених моральних та духовних цінностей минулого» [15].

Таким чином, у І. Крістола економічний неоконсерватизм виступає ідеологічним підґрунтям функціонування сучасної економіки. При цьому він робить наголос не на його економічній складовій, а саме на значенні консервативної ідеології, тобто формування певного світогляду, що має забезпечити економічне зростання. Отже, він показує одну з основних відмінностей економічного неоконсерватизму від неолібералізму, про яку писав відомий американський економіст Д. Харві. Мораль і патріотизм необхідні для зміцнення суспільства, перетворення його в цілісний організм з метою протистояти внутрішнім і зовнішнім екстерналіям. Натомість неолібералізм пропагує егоїзм та індивідуалізм, а ключовим поняттям виступає економічна свобода, що гарантується ринком. Повністю неоліберальним був підхід до трактування суспільства М. Тетчер, про що свідчить її вислів, який вже встиг стати крилатим: «немає такого поняття як «суспільство», існують окремо чоловіки і жінки». Проте, з іншого боку,

неоконсерватори називають себе прихильниками «консервативної держави добробуту» і виступають проти надмірної свободи, оскільки вона веде до неконтрольованості індивідів, та за сильну державу, яка перш за все виступає альтернативою хаосу індивідуальних інтересів та забезпечує порядок. В економіці неоконсерватори не є прихильниками необмеженого вільного ринку, проте наголошують на тому, що ринкові механізми повинні застосовуватися всюди, де це можливо зі збереженням соціальної стабільності. У цілому вони позитивно ставляться до соціальних реформ, але тільки як способу забезпечення індивідів необхідними захистом та іншими благами у динамічному, урбанізованому суспільстві.

Більш широке трактування економічного неоконсерватизму дає російський дослідник Гаджиев К. С., який наголошує на його чотирьох характерних рисах: 1) визнання ієрархічності суспільства; 2) відстоювання ідеї вільного ринку та конкуренції, зокрема визначальним стає тезис Ф. фон Хайека, що відмова від вільного ринку в кінцевому рахунку приведе західне суспільство до рабства; 3) ідея «органічного суспільства», за якою суспільство розглядається як цілісний організм, де всі є частиною єдиного цілого і перебувають у тісному взаємозв'язку між собою. Кожен є частиною суспільства і наділений правами не просто як людина, а як член суспільства. При цьому таке суспільство може реформуватися, але його фундаментальні цінності залишаються незмінними; 4) скептичне відношення до людини та її можливостей удосконалити суспільство [2, с. 287].

Зміст останнього твердження тісно пов'язаний з попереднім принципом і стосується критики людської раціональності. Людина, внаслідок обмеженості свого розуму, не може бездумно братися за перебудову існуючого світу, оскільки в такому випадку вона ризикує порушити гармонію та природний порядок в ньому. Тим самим неоконсерватори протиставляють ідеї автономного егоїстичного індивіда, який притаманний ліберальній ідеології, примат суспільства як цілісної та органічної системи. Необхідно зберігати існуючі інститути, успадковані традиції та моральні цінності предків, оскільки всі успадковані форми моральної та політичної прихильності складаються в певне сприйняття реального світу. Сформований погляд на те, яким чином має функціонувати суспільний лад, неможливо змінити за короткий проміжок часу, тому руйнування отриманих у спадок інститутів є безвідповідальним.

Таким чином, економічний неоконсерватизм характеризується повним сприйняттям ідей неолібералізму в економічній сфері у поєднанні з інституціональними чинниками розвитку суспільства, які відстоює консервативна ідеологія. Поєднання різних аспектів протилежних світоглядів забезпечили в цілому укорінення неоліберальних положень у функціонуванні економічної підсистеми суспільства.

М.Тетчер як одна з найбільш послідовних прихильниць неоконсерватизму у ХХ ст., головним принципом нового консерватизму вважала свободу та виступала в економічній політиці за повернення «назад, до А. Сміта». Принциповим моментом даного твердження

є не просто свобода як природне право кожної людини, а свобода економічна. Суттєвий вплив на формування неоконсервативних поглядів М. Тетчер в цьому сенсі вплинули думки видатних вчених, лауреатів Нобелівської премії Ф. фон Хайека (1974) та М. Фрідмана, для яких економічна свобода була фундаментом всіх інших прав і свобод особистості. Тому основоположним в економічній політиці британського прем'єр-міністра став «принцип досягнень», що спирався на отримання певного статусу людиною та прагнення отримувати доходи, які залежать від її освіти та здібностей. Особиста вигода визнавалася одним з найсильніших людських мотивів, що є найважливішою метою діяльності кожного індивіда. Не всім вдається досягти найкращих результатів, але кожен заслуговує на визнання та реалізацію своїх інтересів.

При цьому в сучасному ринковому консерватизмі визнається існування нерівності в суспільстві. Рівність у консервативному мисленні означає рівність перед Богом та законом, але ні в якому разі не економічну рівність. Нерівність зумовлена, з одного боку, індивідуальними відмінностями людей, з іншого, – існуванням капіталістичної конкуренції та економічними стимулами, які вона дає. М. Фрідман з приводу рівності писав, що «суспільство, яке ставить на перше місце рівність – розуміючи її як рівність доходів, – наприкінці залишається і без свободи, і без рівності» [6, с. 42]. Економічна рівність суперечить індивідуальним властивостям і свободі, що призводить до уповільнення науково-технічного прогресу та в кінцевому рахунку знижує рівень життя широких мас населення. Тільки творчість, яка притаманна індивідам, здатна розвивати економіку. Процвітання суспільства можливе лише за рахунок самовдосконалення та реалізації своїх здібностей окремою людиною. Тому необхідно розвивати самодисципліну, прагнення до виявлення ініціативи та індивідуалізму в будь-якій сфері діяльності. Саме такі люди є основою цивілізованого і гармонійного суспільства.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що сучасному типу господарства притаманний ліберальний дух, який допускає та виправдовує високий рівень диференціації приватних доходів. У той же час, за визнання нерівності у доходах і майнове розшарування економічний неоконсерватизм піддається значній критиці, зокрема такими науковцями, як Д. Харві, В. Наварро, Д. Леві, Ж. Дюменелем, Л. Панічем, М. Конінгсом, Д. Родріком та іншими. При цьому варто наголосити, що критикуються тільки неоліберальні засади розвитку економіки, а альтернативи економічному неоконсерватизму не пропонується.

Але дійсно, прихильникам економічного неоконсерватизму досі не вдається вирішити найбільшу свою внутрішню суперечність, яка була притаманна йому на початку становлення, – поєднати принципи вільного ринку із вирішенням соціальних проблем. Це залишається основним його протиріччям, оскільки консервативні цінності та ліберальна економічна система суперечать одне одному за своєю суттю. У той же час наявність такої суперечності є джерелом відродження

консервативних настроїв протягом тривалого історичного періоду.

Підтвердженням суперечливості неоконсервативної ідеології виступає, з одного боку, сильна підтримка його теоретиками розвитку середнього класу, основу якого повинні складати приватні підприємці, а, з іншого, – несприйняття як необхідності існування в сучасних умовах соціальної відповідальності бізнесу. Неоконсервативні ідеї перетворилися в економічну платформу реалізації інтересів власників великого капіталу. Зрештою, вони породжують зростання диференціації у доходах та появу більш заможних верств суспільства, адже існування ієрархії та нерівності сприймається неоконсерваторами в якості характерної риси будь-якого суспільства.

Крім того, заперечується існування самого поняття «соціальної відповідальності бізнесу». Зокрема, М. Фрідмен відмічав, що відповідальність можуть нести тільки люди (керівники корпорацій, акціонери, підприємці, менеджери, співробітники тощо), тому «всі розмови про соціальну відповідальність бізнесу відрізняються відсутністю логічної стрункості і черствістю» [8, с. 300]. У своїй праці «Капіталізм і свобода» вчений соціальною відповідальністю бізнесу називав здатність компанії «використовувати свої ресурси і займатися діяльністю, розрахованою на збільшення своїх прибутків, дотримуючись при цьому правил гри без обдурювання і шахрайства» [12, с. 210]. В основі даного положення лежить твердження, запозичене ще в А. Сміта: тільки переслідуючи свій власний інтерес, людина більше сприяє задоволенню потреб суспільства і навіть не задумується про те, що вона своєю діяльністю впливає на його економічний розвиток. Позицію М. Фрідмена щодо ролі великих корпорацій в економіці та суспільстві підтримують економісти Чиказької економічної школи Р. Познер та Г. Беккер. Р. Познер висловлює думку, що корпорація, навіть невелике підприємство, буде витратити кошти на благодійність або інші цілі, відмінні від максимізації прибутку, тільки в тому випадку, якщо такі витрати в майбутньому принесуть матеріальну вигоду. «Закликати компанії займатися благодійністю, заснованій на чистому альтруїзмі, – пише науковець, – немає сенсу. Компанія, яка зосереджена на максимізації прибутку, має більше шансів вистояти у конкурентній боротьбі, ніж та, що витрачає ресурси на інші цілі» [8, с. 311]. Крім того, Р. Познер, підтримуючи думку М. Фрідмена, наголошує на важливому постулаті, що керівники корпорацій несуть відповідальність перед своїми акціонерами, адже перед ними вони зобов'язалися отримувати прибутки. З цього можна зробити висновок, що в сучасній економіці, у випадку недотримання даного принципу, немає сенсу і створювати великі підприємства та й взагалі відкривати власну справу, якщо не прагнути до високих прибутків. Навіть ті бізнесмени (Б. Гейтс, Дж. Сорос та інші), які витрачають великі кошти на благодійність, соціальні цілі, розвиток бідних країн, не могли б цього робити, якби не мали у своєму розпорядженні мільярдні статки.

Натомість Г. Беккер та Е. Глейзер відходять від такої безкомпромисності. Учені не заперечують думку М. Фрідмена про те, що компанії несуть відповідальність

перед своїми акціонерами. Однак вони не поділяють його однозначної позиції, що компанії повинні прагнути тільки до максимізації прибутку. Г. Беккер налаштований більш песимистично щодо здатності компаній, які керуються іншими інтересами, крім отримати високий прибуток, вижити в конкурентній боротьбі. Учений вважає, що потрібно змінювати сам капіталістичний устрій, його егоїстичне та індивідуалістичне начало. Навіть не зважаючи на той факт, що в умовах глобалізації всі країни між собою пов'язані, проблеми бідних країн стали ближчими, проте особистий інтерес чи то в масштабі індивіда або великої корпорації, буде задовольнятися перш за все.

Проте інший американський економіст Е. Глейзер вважає таких підхід надто механістичним. Вчений пояснює свою думку, виходячи з позиції людини, яка керується перш за все моральними та духовними переконаннями у виборі професії, місця роботи тощо. «Кожній людині хочеться вірити, що вона робить щось надзвичайне, не дивлячись на те, виробляє вона якісний автомобіль чи підтримує дружньою порадою колег» [8, с. 66]. На нашу думку, звучить дещо утопічно, але така думка поширюється як серед дослідників особливостей функціонування сучасної капіталістичної економіки, так і серед бізнесменів та співробітників. Зокрема сучасний американський економіст Б. де Лонг вважає недопустимим характеризувати корпорації тільки з точки зору максимізації ними прибутку. Вони мають можливості та ресурси виконувати суспільно необхідні функції, задовольняючи потреби покупців, співробітників, інвесторів. Таким чином, учений має діаметрально протилежну думку щодо ролі корпорацій в економіці, на відміну від М. Фрідмена та Р. Познера, вважаючи їхні докази непереконливими та обмеженими. З іншого боку, відомий американський економіст К. Крук зазначає: «Якби Б. Гейтс з самого початку виступав за підтримку соціальної відповідальності корпорацій, навряд чи на світ з'явився компанія «Microsoft» чи благодійний Фонд Гейтсів» [8, с. 125].

Отже, дискусія, піднята відомими вченими, зачіпає фундаментальні основи функціонування сучасної економіки, заснованої на жорсткій конкуренції головною мірою великих корпорацій та їхнього значення для суспільства. Однозначних переможців у цій дискусії назвати важко, оскільки твердження, що виносяться як прихильниками, так і противниками соціальної відповідальності бізнесу, обґрунтовано аргументуються. Проте, зважаючи на високу майнову нерівність та поглиблення бідності в усьому світі, очевидною стає ситуація, коли необхідно ставити за мету не тільки максимізацію прибутку, а й сприяти розвитку суспільства, а не його зубожінню та деградації.

ВИСНОВКИ

Ідейно-політичні та соціально-економічні основи сучасного неоконсерватизму формуються у 1960 – 1970-х роках. Неоконсерватизм в економіці – це цілісна система ідей і поглядів, які мали забезпечити вихід з глибокої структурної кризи, що вразила суспільства західних держав. Кейнсіанська доктрина була піддана жорсткій критиці

з боку ідеологів і теоретиків неоконсерватизму. Нові проблеми неможливо було розв'язати за допомогою старих та неефективних кейнсіанських моделей суспільного розвитку, тому консервативна хвиля невдоволення, яка спочатку вважалася короткостроковим феноменом, поступово наростала, і на початку 1980-х років перетворилася в установлену економічну ідеологію більшості країн Заходу.

Втіленням неоконсервативних ідей у життя стали економічні теорії монетаризму М. Фрідмена, економіки раціональних очікувань Р. Лукаса, «економіки пропозиції» А. Лаффера, а також теорія суспільного вибору Г. Беккера і Г. Таллока. Практична розробка економічних моделей та реалізація відповідної політики на основі синтезу зазначених теорій не тільки стали «рятівними» для економік провідних країн, а й закріпили позиції економічного неоконсерватизму в якості провідного напрямку в сучасній економічній науці.

Проте, успішне втілення ідей економічного неоконсерватизму в життя було б неможливим тільки за рахунок неоліберальних положень, що лягли в його основу. Дуже важливе значення в цьому відіграла внутрішня цілісність консерватизму взагалі, що сформувалася історично і проявилася у сприйнятті неоконсерваторами ідеї наступності розвитку, визначальної ролі досвіду, а також традицій та звичаїв минулого у становленні міцного суспільства.

У той же час, фундаментальні положення економічного неоконсерватизму, зокрема прагнення до збагачення, максимізації прибутку, визнання існування нерівності в суспільстві, всебічне проникнення ринку в усі його сфери, оцінюються критично багатьма науковцями. Однак належної альтернативи положенням економічного неоконсерватизму поки що не існує, оскільки його постулати сформували систему мислення сучасної людини і стали способом сприйняття нею соціально-економічної реальності. У результаті економічний неоконсерватизм досі залишається панівною ідеологією функціонування господарської системи і на початку ХХІ століття. У такому разі необхідно спробувати скористатися його позитивним потенціалом у поєднанні з креативними положеннями інших течій економічної думки і реалізувати їх для подолання наслідків кризи існуючої господарської системи. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бодров В. Г.** Современный экономический консерватизм: практика ценностей или повторение прошлого? / В. Г. Бодров. – К. : Лыбидь, 1990. – 132 с.
2. **Гаджиев К. С.** Политическая наука : учеб. пособие для студ. вузов / К. С. Гаджиев. – 2-е изд. – М. : Междунар. отношения, 1996. – 398 с.
3. **Гаджиев К. С.** Консерватизм: современные интерпретации : научно-аналит. Обзор / К. С. Гаджиев. – М. : ИНИОН АН СССР, 1990. – 50 с.
4. **Гаджиев К. С.** Эволюция основных течений американской буржуазной идеологии, 50-70-е годы / К. С. Гаджиев ; АН СССР, Ин-т мировой экономики и междунар. отношений. – М. : Наука, 1982. – 333 с.

5. **Галкин А. А.** Консерватизм в прошлом и настоящем / А. А. Галкин, П. Ю. Рахшмир. – М. : Наука, 1987. – 192 с.
6. **Кёпеци Б.** Неоконсерватизм и «новые правые» / Б. Кёпеци ; Пер. с венг. – М. : Политиздат, 1986. – 144 с.
7. **Консерватизм: Антологія.** – 2-ге вид. / Упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий. – К. : ВД «Простір», «Смолоסקип». 2008.
8. **Креативный капитализм: Чат с Биллом Гейтсом, Уорреном Баффетом и другими бизнес-гуру** / Под. ред. Майкла Кинсли и Конора Кларка ; пер. с англ. И. В. Гродель. – Минск : Попурри, 2010. – 336 с.
9. **Кристал И.** Неоконсервативное убеждение / И. Кристал // Логос. – 2004. – № 6(45). – С. 170 – 174.
10. **Пияшева Л. И.** Экономический неоконсерватизм: теория и практика / Л. И. Пияшева, Б. С. Пинскер – М. : Междунар. отношения, 1988. – 256 с.
11. **Философия экономики : учеб. пособие для высш. учеб. Заведений** / Отв. ред. С. В. Сияжков. – К. : Альтерпресс, 2002. – 384 с.
12. **Фрідмен М.** Капіталізм і свобода / Пер. з англ. – К. : Дух і літера, 2010. – 320 с.
13. **Фукуяма Ф.** Америка на распутье: Демократия, власть и неоконсервативное наследие / Фрэнсис Фукуяма ; пер. с англ. А. Георгиева. – М. : АСТ Москва: Хранитель, 2007. – 282 с. – (Philosophy)
14. **Худокормов А. Г.** Экономическая теория: Новейшие течения Запада: Учеб. пособие. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 416 с. – (Учебники Экономического факультета ММГУ им. М. В. Ломоносова)
15. **Samuel T. Francis.** The Harmless Persuasion. /Reflections of a Neoconservative: Looking Back, Looking Ahead, by Irving Kristol, New York: Basic Books, 1983. xvi + 336 pp / Modern Age. 1985. P. 76 – 79. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mmisi.org/ma/29_01/francis.pdf

REFERENCES

- Bodrov, V. G. *Sovremennyy ekonomicheskiy konservatizm: praktika tsennostey ili povtorenie proshlogo?* [Modern economic conservatism: the practice of values or repetition of the past?]. Kyiv: Lybid, 1990.
- Filosofia ekonomiki* [Philosophy of Economics]. Kyiv: Alterpress, 2002.
- Fridmen, M. *Kapitalizm i svoboda* [Capitalism and Freedom]. Kyiv: Duxh i litera, 2010.
- Fukuyama, F. *Amerika na raspute: Demokratii, vlast i neokonservativnoe nasledie* [America at the Crossroads: Democracy, Power, and the neoconservative legacy]. Moscow: AST; Khranitel, 2007.
- Francis, S. T. "The Harmless Persuasion [ENGLISH The Harmless Persuasion]": http://www.mmisi.org/ma/29_01/francis.pdf
- Gadzhiev, K. S. *Politicheskaya nauka* [Political science]. Moscow: Mezhdunar. otnosheniia, 1996.
- Gadzhiev, K. S. *Konservatizm: sovremennyye interpretatsii: nauchno-analit. obzor* [Conservatism: the modern interpretation : научно-аналит. обзор]. Moscow: INION AN SSSR, 1990.
- Gadzhiev, K. S. *Evolutsiia osnovnykh techeniy amerikanskoy burzhuaznoy ideologii, 50-70-e gody* [The evolution of the main currents of American bourgeois ideology, the 50-70s]. Moscow: Nauka, 1982.
- Galkin, A. A., and Rakhshmir, P. Yu. *Konservatizm v proshlom i nastoiashchem* [The conservatism of the past and present]. Moscow: Nauka, 1987.

Kristol, I. "Neokonservativnoe ubezhdenie [Neoconservative beliefs]". *Logos*, no. 6 (2004): 170-17.

Kepetsi, B. *Neokonservativizm i «novye pravye»* [Neoconservatism and the "New Right"]. Moscow: Politizdat, 1986.

Konservativizm: Antolohiia [Conservatism: An Anthology]. Kyiv: Prostir; Smoloskyp, 2008.

Khudokormov, A. G. *Ekonomicheskaia teoriia: Noveyshie techeniia Zapada* [The economic theory: Newest Trends in West]. Moscow: INFRA-M, 2009.

Kreativnyy kapitalizm: Chat s Billom Gejtsom, Uorrenom Baffetom i drugimi biznes-guru [Creative Capitalism: A Chat with

Bill Gates, Warren Buffett and other business gurus]. Minsk: Popurri, 2010.

Piiasheva, L. I., and Pinsker, B. S. *Ekonomicheskii neokonservativizm: teoriia i praktika* [Economic neoconservatism: Theory and Practice]. Moscow: Mezhdunar. otnosheniia, 1988.

Рецензент – доктор економічних наук, професор кафедри історії та теорії господарства Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана

В. М. Фещенко